

CARELIA

6

97

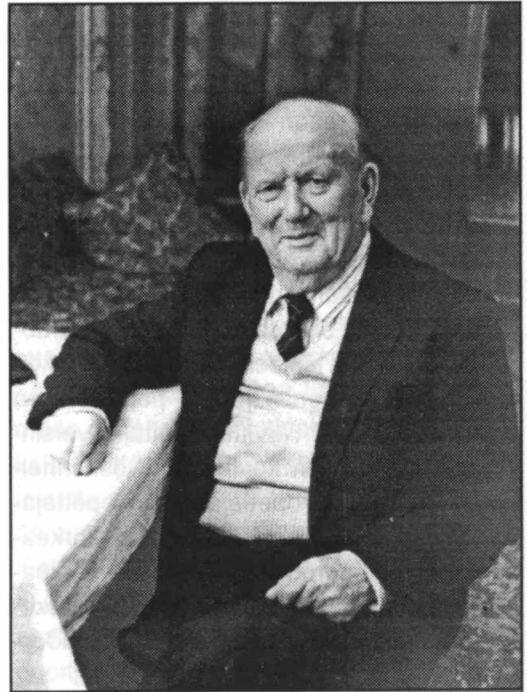
K U L T T U U R I L E H T I

Eino Karhu

Mies ja hänen vuosisatansa

Urho Ruhanen 90-vuotias

Karjalan vanhimman kirjailijan elämäntekemukseen mahtuu erittäin paljon. Eleytyt vuodet eivät merkitse ainoastaan pirteytensä ja aktiivisuutensa säilyttäneen miehen korkeaa ikää, vaan ne kuvaavat tapahtumarikasta, sisällöltään monenkirjavaa historiallista aikakautta.

Eritellessämme Urho Ruhasen mittavaa elämäntyötä saatamme seurata Karjalan kirjallisuutemme syntyvaiheita ja ensimmäisten kirjallisuuslehtien perustamista. Samalla saatamme huomata, miten koulusivistyksen yleistyessä lukijakunta laajeni. Kirjallisuutta eivät luo pelkästään kirjailijat vaan myös lukijat. Kirjallisuus alkaa perimmiltään kansakoulunopettajasta ja kansan lukutaidosta.

Urho Ruhanen on alusta alkaen ollut välittömässä kosketuksessa kirjallisen prosessin eri puoliin. Hän oli koulunopettajana ja lehtorina korkeakoulussa, laati oppikirjoja, toimi aikakauslehdissä ja julkaisi arvostelu-

jaan, suomensi proosaa ja työskenteli kustannustoimittajana.

Kaikesta tästä Urho Ruhanen kertoo muistelmakirjassaan Vuosisadan pyörteissä (1987). Venäjännöksenä se ilmestyi vuonna 1991.

Urho syntyi Suomen kaakkoisosassa Lamposaarella työläisperheeseen. Työhaussa hänen vanhempansa muuttivat 1913 Pietarin lähellä sijaitsevaan Nevskaja Dubrovkaan. Koulun jälkeen Urho tuli Petroskoihin opiskellakseen hiljattain perustetussa opettajaopistossa. Tarvittiin opettajia, varsinkin suomenkielisiin kouluihin. Työskenneltään jonkin aikaa opettajaopiston opettajana Urho jatkoi opiskeluaan Herzen–korkeakoulussa Leningradissa. Samassa korkeakoulussa hän oli myöhemmin jatko-opiskelijana ja luennoi suomalaisesta kirjallisuudesta.

20- ja 30-luvulla Leningradissa opiskeli hyvin paljon suomalaisia niissä oppilaitoksissa, joissa opetus tapahtui suomen kielellä. Edellä mainitun pedagogisen korkeakoulun lisäksi Leningradissa oli myös opettajaopisto; Leningradin yliopiston yhteydessä toimi suomenkielinen työläistiedekunta; kansallisten vähemmistöjen kommunistisessa yliopistossa oli myös suomenkielinen osasto; taideopistossa ja eräässä oppikoulussa opetus tapahtui niin ikään suomen kielellä.

Urho Ruhanen muistelee lämpimästi Leningradin Valistustalon suomenkieliselle väestölle järjestämää toimintaa. Valistustalo oli 20–30-luvulla monipuolisen kansallisen kulttuurielämän keskus. Sen yhteydessä toimi iltakoulu, hyvä kirjasto, harrastaja-teatteri ja erilaisia kerhoja, siellä pidettiin viikoittain iltamia ja konsertteja, joihin tuli myös inkeriläistä maalaisnuorisoa. Konsertteja järjestettiin myös inkeriläiskylien klubeissa.

Leningradin kirjailijajärjestön yhteydessä toimi siihen aikaan suomalainen jaosto. Kirja-kustantamo julkaisi kirjoja, aikakauslehtiä, päivälehtiä ja oppikirjoja suomen kielellä. Tähän työhön nuori Urho Ruhanen otti aktiivisesti osaa. Hän toimi Puna-Kantele- ja Rintama-aikakauslehdissä, vuonna 1932 hänestä tuli toimituksen vastaava sihteeri. Yhtä nuoria olivat silloin Lea Helo, jo siihen aikaan tunnettu runoilija, Uljas Vikström ja Lyyli Grönlund, joihin Urho oli tutustunut vielä Leningradissa ollessaan. Vanhempien kirjailijoiden joukossa oli Väinö Aalto, Yrjö Savolainen ja Ludvig Kosonen. He olivat ehtineet jo julkaista omia novellejaan ja romaanejaan.

Leningradin suomalaiset kirjailijat solmivat kiinteät yhteydet Karjalaan, jossa luettiin heidän teoksiaan. Kansallisen kulttuurin ja kustannustoiminnan keskus alkoi vähitellen siirtyä Karjalaan, johon monet kirjailijat muuttivat.

Myös Urho Ruhanen palasi vuoden 1933 lopussa Petroskoihin. Hänet kutsuttiin opettajaksi vasta perustettuun Karjalan opettajakorkeakouluun. Hän luennoi suomalaista ja ulkomaista kirjallisuutta. Samaan aikaan hän kirjoitti esipuheita tasavallassa julkaitaviin Suomen ja maailmankirjallisuuden klassikoiden teoksiin, valmisti kirjallisuuden teoriaa koskevan kirjan ja laati muutaman oppikirjan. Rintama-lehti ilmestyi nyt Petroskoissa ja Urho Ruhanen oli sen varapäätoimittajana. Niinä aikoina hän tutustui lähemmin sellaisiin kirjailijoihin kuin Jalmari Virtanen, Oskari Johansson, Lauri Letonmäki, Eemeli Parras. Vähän ajan kuluttua kaikki he joutuivat Stalinin terrorin uhteiksi. Lauri Letonmäki teki itsemurhan vuonna 1935 kun häntä alettiin vainota.

Urho Ruhanen kertoo muistelmissaan joistakin hänen mieleensä painuneista tapaamisista kirjailijoiden kanssa Petroskoissa. Vaikka Neuvostoliiton ja Suomen väliset

suhteet olivat siihen aikaan hyvin jännittyneet eikä kulttuurisuhteita ollut juuri lainkaan, silti vuonna 1935 Petroskoissa kävi suomalainen kirjailija Jarno Pennanen, vasemmistoradikaalin Kirjallisuuslehden toimittaja; lehdessä julkaisivat teoksiaan marxilaista aatesuuntaa edustavat kirjailijat. Petroskoissa Jarno Pennanen otti vastaan puoluejohto, mm. Kustaa Rovio, muttei se kuitenkaan johtanut kirjallisuuskontaktien vilkastumiseen.

Urho Ruhanen muistelee niin ikään Petroskoissa käyntyttä latvialaista kirjailijaa Ljarnard Laitsensia, joka käänsi Kalevalan latvian kielelle. Hänet kutsuttiin helmikuussa 1935 vietettyyn eepoksen 100-vuotisjuhlaan. Hän oli vasemmistoradikaali. Ollesaan 1905—1907 emigranttina Suomessa hän oppi suomen kielen: Petroskoissa pidetyssä juhlassa hän piti puheen suomen kielellä. Suomen kielen käyttö oli silloin tavallista kansallisessa tasavallassa; kohta tavat kuitenkin muuttuivat. Kalevalasta puhui suomeksi myös Yrjö Sirola, Suomen työväenliikkeen tunnettu vaikuttaja, joka oli muuttanut Neuvostoliittoon. Samassa juhlassa esitelmöi venäjäksi leningradilainen kansatieteilijä, professori Kaganov, joka oli kirjoittanut esipuheen Kalevalan venäjänkieliseen laitokseen.

Näytti siltä, että venäjä ja suomi täydentävät toisiaan ja myötävaikuttavat monikansallisen kulttuurin kehitykseen.

Näin jatkui kuitenkin vain traagiseen vuoteen 1937 asti, jolloin kansallinen kulttuuri ja suurella vaivalla aikaansaatu suomenkielinen koululaitos kiellettiin. Kirjailijaliitto oli käytännöllisesti katsoen hajotettu, suurin osa kirjailijoista vangittu, ja harva heistä selvisi hengissä staliniläisiltä leireiltä. Urho Ruhanen kesti koettelemukset ja palasi leiriltä.

Senaikainen todellisuus muistutti paradoksaalista painajaista: Urho vangittiin vaa-

lipäivänä äänestyspaikalla Hatsinassa, johon hän oli muuttanut Petroskoista sen jälkeen, kun hänet irtisanottiin korkeakoulusta. Hän toivoi ensin löytävänsä koulunopettajan paikan, mutta valistusasiain kansankomissariatissa hänelle sanottiin, ettei häntä saa päästää koulun lähellekään.

Työttömänä Urhon oli pakko lähteä Leningradin alueelle sukulaistensa luo. Siellä häntä oli jo etsitty eri paikoista. Urho käsitti, että on aivan turhaa piileskellä. Vaalipäivänä 26. kesäkuuta 1938 hän lähti äänestämään ajatellen, ettei ainakaan äänestyspaikalla häntä vangita. Vangitseminen oli järjestetty salakavalasti. Hänen annettiin jopa äänestää ja hänen nimensä merkittiin lisäluetteloihin, mutta kun hän laskeutui portaita, joku hänen takanaan laski käden hänen olalleen ja sanoi, että hän on vangittu ja auto odottaa rappujen luona.

Lilja Petrovna, Urhon sympaattinen vaimo, ammatiltaan opettaja, jäi kahden poikansa kanssa; hän odotti kolmatta lasta. Tarmokkaana ja lujatahtoisena naisena hän kesti urheasti miehensä vangitsemisen ja yritti parhaansa mukaan pärjätä poikiensa kanssa. Häntä auttoivat tietysti lähiomaiset ja ystävät. Urho päätyi Tavdaan, Uralilla sijainneeseen leiriin, jossa vangit tekivät metsätöitä. Aikaa vieneiden tiedustelujen jälkeen Lilja Petrovna sai tietää miehensä olinpaikan. Alkoi kirjeenvaihto, ja kesällä 1940 hän matkusti Tavdaan tapaamaan Urhoa. Hän asettui lähelle leiriä ja sai tapaamisluvan. Tapaamiset antoivat voimia selviytyä vaikean ajan yli.

Urho oli Uralin leirillä, ja Lilja lastensa kanssa evakuoitiin maaliskuussa 1942 saaretusta Leningradista Siperiaan, Krasnojarskin alueelle. Siellä, Dzeržinskin taajamassa, he tapasivat elokuussa 1946, jolloin Urho pääsi vapaaksi. Muistelmissaan Urho mainitsee huvittavan seikan: kerrottuaan van-

gille iloviestin vartija ei kuitenkaan päästänyt häntä pois työpaikalta, vaan Urhon oli tehtävä urakkansa loppuun.

Urho matkusti perheensä luo sodanjälkeisissä vaunuissa, jotka olivat tupaten täynnä ihmisiä, ja peukalokyydillä. Vihdoin viimein iltapimeässä hän saapui Dzeržinskin taajamaan. Kadulla vastaan tulleet koululaiset näyttivät hänelle talon jossa Lilja Petrovna asui. Talon ovi oli auki, häntä odotettiin kärsimättöminä. Ilon kyynelet kihosivat silmiin, lapset kapsahtivat isänsä kaulaan. Vain nuorin Orvo, joka oli syntynyt isän vangitsemisen jälkeen, ujusteli taloon tullutta miestä. Eihän isää ollut näkynyt kotona kahdeksaan vuoteen: puolitoista vuotta meni tutkintavankilassa — vaikkei juttua kunnolla tutkittukaan — ja sitten kuusi ja puoli vuotta hän sai kärsiä leirillä, vaikka tuomio oli viisi vuotta.

Kauhein oli nyt ohi. Jo seuraavana päivänä Urhon oli ajateltava työpaikkaa, sillä ruoka oli kortilla. Hän meni lastaajaksi ja oli hyvin tyytyväinen. Metsätöiden jälkeen viljasäkit eivät tuntuneet kovin raskailta, niitä kantoivat jopa naiset.

Tutustuin Urhoon monta vuotta myöhemmin, kun hän oli kuusissakymmenissä. Olen aina ihmetellyt hänen hyvää terveyttään ja pirteyttään. Hän ei koskaan valittele, ei ole synkkämielinen, vaan hymyilee ja seurustelee mielellään. Kun olemme joskus istuneet kahvikupin ja konjakkilasien ääressä ja joku on kehumut Urhon reippautta, hän on hymyillyt vain vastaukseksi ja ehdottanut, että otetaan nyt lisää. Suotta ei hänen nimensä ole Urho, hän on uljas jopa 90-vuotiaana.

Urho palasi perheineen Siperiasta Karjalaan vuonna 1947 ja oli neljätoista vuotta Vieljärven oppikoulun rehtorina. Samassa koulussa työskenteli myös Lilja Petrovna. Vuoteen 1956 asti opetus tapahtui suomen kielellä; opetuksen taso oli varmaan hyvä

päätellen siitä, että koulun käyneet karjalaiset lapset puhuivat sujuvaa suomea. Kohta suomen kielen opetus lakkautettiin taas, ja Urho siirtyi työhön Petroskoihin Progress-kustantamon suomenkieliseen toimitukseen.

Vuodesta 1934 Urho Ruhanen on ollut Neuvostoliiton, nykyään Venäjän, Kirjailijaliiton jäsen. Hän osallistuu aktiivisesti paikallisten kirjallisuusjulkaisujen, varsinkin Carelia-lehden, toimintaan. Hänellä on kolme elämässä menestyvää poikaa, hänen aikuiset lapsenlapsensa pitävät hänestä hyvää huolta.

Käyttäen hyväksi tätä tilaisuutta haluan ilmaista henkilökohtaisen kiitollisuuteni Urholle. Hän on hyväntahtoinen ja seuraa rakastava mies. Tulimme läheisiksi ystäviksi paljolti suomalaisen kirjallisuuden ansiosta. Urho tunsin sen hyvin, kun taas minä vasta aloin perehtyä siihen. Olin lukenut Urhon artikkeleita ja kirjoja jo silloin, kun en vielä tuntenut häntä henkilökohtaisesti. Opiskeluvoisinani venäjän Aleksis Kiven Seitsemän veljestä vuonna 1934 Petroskoissa painetun laitoksen mukaan, jossa oli Urho Ruhasen kirjoittama esipuhe. Myöhemmin aloimme tavata toisiamme ja keskustelimme pitkään, Urho on lukenut tutkimusteni käsikirjoituksia ja toimittanut kirjojani.

Kaikki Urho Ruhasen ystävät — heitä on paljon sekä kotimaassamme että Suomessa — onnittelevat lämpimästi häntä 90-vuotispäivän johdosta ja toivottavat hänelle tarmoa ja elinvoimaa. Urho on aikalaisemme, hän on osallistunut sellaisiin vuosisatamme tapahtumiin, jotka seuraavien sukupolvien tulee muistaa.

Kuva Vladimir Larionov.